

نگاهی دوباره به نظام دارویی ایران

تاریخ طب ایران گویای حضور علما و دانشمندان بزرگ طب و داروسازی است که از گوشه و کنار سرزمین ایران برخواستند و چون ستاره درخشان در آسمان تاریک جهل و ظلم نورافشانی نموده‌اند و بعضی از این ستارگان نه تنها بر آسمان سرزمین ایران بلکه در آسمان جهان نیز نورافشان بودند. به طوری که پدیده‌های مهم علمی و اکتشافات و اختراعات این دانشمندان منشاء ظهور روش‌ها و یا ساخت مواد و فرآورده‌های جدیدی در دنیا گردید که ساخت الکل از مواردی است که از اثرات به جا ماندنی طیب و داروساز مسلمان صحنه تاریخ اسلام ابوبکر محمدبن زکریای رازی است. رازی چون ماسویه داروساز و ابن سینای فیلسوف و طیب از افتخارات علوم پزشکی و داروسازی دوران بعد از اسلام می‌باشد که در سال ۲۵۱ هجری قمری در ری متولد شد. در سی سالگی به آموختن علوم پزشکی و داروسازی پرداخت که یکی از مهمترین آثار بجای مانده از این دانشمند بزرگ در زمینه پزشکی، کتاب الحاوی است.

انتخاب پنجم شهریورماه سالروز تولد این مرد بزرگ به عنوان روز داروسازی ایران عملی سزاوار است. باشد تا کلیه داروسازان ایران با الهام از شریعت اسلام و آمیختن عقاید و علوم اسلامی با علوم و فنون، چون بزرگان صدر اسلام و دانشمندان دوران اسلام

دین خود را به امت مسلمان ادا نمایند. به خصوص در این برهه از زمان که نیازهای درمانی و دارویی مردم افزون و چشمان نیازمند بیماران بیش از پیش به سوی آنهاست.

با مقدمه فوق به مناسبت روز داروسازی و بزرگداشت این روز لازم می‌دانم اشاره کوتاهی، اگرچه تکراری، به نظام دارویی ایران و وضعیت کنونی دارو و ذکر بعضی از عوامل که در کمبود دارو دخالت دارند، داشته باشم.

نظام نوین دارویی کشور یا به عبارتی طرح ژنریک در سال ۱۳۵۹ به همت دست‌اندرکاران امور دارویی و حمایت مسئولین وقت کشور با اهداف ذیل تدوین و به اجرا درآمد:

■ حذف نام‌های تجاری و انتخاب نام ژنریک به منظور قطع وابستگی و کوتاه نمودن دست شرکت‌های چندملیتی در داخل کشور.

■ بالا بردن میزان تولید و خودکفایی در زمینه دارو به طوری که در حال حاضر ۹۴ درصد نیاز دارویی کشور از طریق تولید، تامین می‌شود که این رقم قبل از انقلاب حدود ۲۵ درصد بود.

■ شناخت علمی و مصرف واقعی و به جای دارو

■ توزیع سراسری و عادلانه دارو

■ دولتی کردن واردات دارو براساس اصل ۴۴ قانون

□ نظام نوین دارویی ایران باعث بالارفتن میزان تولید و خودکفایی در زمینه دارو گردید، به طوری که در حاضر ۹۴ درصد نیاز دارویی کشور از طریق تولید داخلی تأمین می‌شود که این رقم قبل از انقلاب حدود ۲۵ درصد بود.

می‌باشد و باعث گردیده به لحاظ چاره‌اندیشی و صرف وقت جهت رفع آن اصلاحاتی را که می‌بایست انجام گیرد، به تعویق اندازد.

مسئله کمبود دارو از مشکلاتی است که گریبانگیر سیستم بهداشتی، درمانی کشور در طی سال‌های اخیر بوده و علیرغم تلاش‌های همه‌جانبه این مشکل هم‌چنان به قوت خود باقیست. عوامل متعددی در بروز و ادامه این مسئله نقش داشته از جمله مسائل عمده: مشکلات ارزی و عدم تخصیص به موقع ارز و عدم تأمین ارز به میزان کافی و در کنار آن برخورد شرکت‌های خارجی و فروشنده مواد اولیه و داروی ساخته شده در رابطه با عدم تحویل کالاهای مذکور علیرغم گشایش اعتبارهای انجام شده نیز مزید علت گردیده به طوری که موجب نبود یا کمبود اقلام عمده و حساسی از داروها در مقاطعی از زمان شده است. طبیعی است با توجه به پیچیدگی موجود در صنعت و فرمولاسیون دارو به نحوی که برای تولید و بسته‌بندی یک دارو تا مرحله کالای تمام شده و قابل عرضه به بیمار حدود ده تا پانزده قلم از قبیل مواد اولیه، مواد کمکی و بسته‌بندی لازم است، موجب می‌شود که با عدم موجودی و تدارک به موقع یکی از مواد به کار رفته

اساسی و کوتاه کردن دست سودجویان و واردکنندگان دارو که دارو را صرفاً به عنوان یک کالای تجاری با تبلیغات گمراه‌کننده به پزشکان و بیماران تحمیل می‌کردند.

با اهداف فوق طرح ژنریک شروع شد و به یاری خداوند متعال و همکاری همه‌جانبه قاطبه پزشکان و داروسازان کشور علیرغم فراز و نشیب‌های گوناگون به راه خود ادامه می‌دهد. در جلوی راه این طرح عظیم و انقلابی موانعی وجود داشت و دارد که متأسفانه مانع از خودنمایی در خور آن گردیده که مهمترین مانع آن عدم تعادل عرضه و تقاضا که همان کمبودها و نبودهای بعضی از اقلام دارویی در مقاطعی از زمان

□ یکی از علل اصلی مصرف بی‌رویه دارو را می‌توان کمبودهای اطلاعاتی در دو قشر تجویز کننده و مصرف کننده دانست.

در دارو، تولید و ارائه آن با خلل و رکود و نهایتاً نبود یا کمبود آن دارو مواجه شود که عوارض نبود یا کمبود یک کالا به طور عام و دارو به طور خاص، ایجاد مجاری غیرمجاز و غیرطبیعی از قبیل بازار سیاه، قاچاق و عدم اطمینان بیماران جهت دستیابی به داروی مورد مصرف خود و در نهایت تلاش اینگونه بیماران جهت تهیه و جمع‌آوری داروی مورد نیاز خود از هر طریق ممکن و بیش از حد نیاز می‌باشد و در این رابطه افراد سودجو با سوء استفاده از کمبود دارو و نیاز بیماران به این گونه داروها به طریق غیرمجاز و از مجاری غیرقانونی به هر طریق ممکن دارو را جمع‌آوری و به قیمت‌های بسیار گزاف در اختیار بیماران قرار می‌دهند و بعضاً با سوء استفاده از عدم آگاهی بیماران داروهای تاریخ گذشته و فاسد را نیز در اختیار بیماران می‌گذارند که این نیز موجب عوارض جانی خواهد شد.

از عوامل دیگر در کمبود دارو غیر از مسائل ارزی و اقتصادی، عواملی از قبیل مصرف بی‌رویه دارو می‌باشد که به این مورد اشاره مختصری می‌شود: چند سال است که مصرف بیش از حد دارو در کشور ما مطرح است و چندین عامل را در این رابطه می‌توان دخیل دانست مانند تجویز بی‌مورد دارو توسط برخی از پزشکان و تحویل غیرمسئولانه دارو به مردم توسط بعضی از عوامل غیرمسئول در داروخانه‌ها، فرهنگ مصرف دارو در عامه مردم و ارزانی دارو و

بعضاً قاچاق دارو و موارد متعدد دیگر که باعث شده‌اند مصرف سرانه دارو در کشور بالا رود. یکی دیگر از عوامل مصرف دارو مصرف خودسرانه آن توسط عامه مردم و یا به عبارتی عدم توجه به اهمیت و ارزش واقعی دارو به عنوان یک ماده حیاتی می‌باشد. عدم آگاهی از عوارض و عواقب مصرف ناشیانه دارو، باعث می‌گردد که دارو به طور نابجا مصرف گردد.

دارو ماده‌ای است که مصرف بجا و به موقع آن با تجویز پزشک باعث نجات جان بیمار و تضمین سلامتی او می‌شود و از سوی مصرف نابجا، خودسرانه و بیش از حد آن موجب خسارات جانی و عوارض غیرقابل جبران خواهد گردید.

موضوع مصرف بی‌رویه دارو موجب مشکلاتی در امور بهداشتی، درمانی و اقتصادی گردیده است که علل مختلفی را می‌توان در بروز این مسئله دخالت داد. شاید بتوان یکی از علل اصلی این مسئله را کمبودها اطلاعاتی در دو قشر تجویز کننده (پزشک) و مصرف کننده (بیمار) دانست. رفع این مشکل در گرو برنامه‌ریزی مناسب آموزشی و بالا بودن سطح آگاهی نسبت به امر دارو می‌باشد. طراحی و تدوین و اجرای صحیح این برنامه در کنار ارزیابی مداوم و ایجاد تغییرات احتمالی لازم، قطعاً منجر به تغییر الگوی نادرست مصرف و رفع یا تخفیف مسئله‌ای به نام مصرف بی‌رویه دارو خواهد گشت.

امید است با رفع تنگناهای موجود در سرراه عرضه دارو و نهایتاً تعادل عرضه و تقاضا و مصرف بجا و واقعی دارو، دست‌اندرکاران بتوانند با ارزیابی طرح ژنریک و بازنگری آن در برنامه پنج‌ساله دوم قدم‌های مفیدی در اصلاح نارسایی‌ها و در نهایت تحکیم این طرح عظیم بردارند.